

KERKELIJKE TUCHT ROND ECHTSCHIEDING

**KERKELIJKE HANDREIKING VOOR AMBTSDRAGERS
BINNEN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN**

“De tucht is -20- onaangenaam voor dengene die het -21- pad verlaat; en die de bestraffing haat, zal sterven”

Spreuken 15 vers 10

Kant. 20: Hebr. *kwaad*; dat is onaangenaam, hard, moeilijk; hoewel zij in zichzelf zeer goed is. Alzoo is het kwaad genomen, 1 Kon. 22: 8, 18, gelijk ook het woord *goed* beteekent dat aangenaam en liefvallig is. Zie 1 Kon. 1: 42. Anders: *een kwade tucht*, [dat is straf] *is voor degenen, die het pad verlaten*.

Kant. 21: Te weten, het goede en rechte pad. Zie Spreuken 2: 8.

Deze brochure is samengesteld door de Synodale Commissie kerkelijke huwelijksbevestiging na echtscheiding, 2010.

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	5
2. Pastoraat en hulpverlening.....	7
3. Pastoraat en kerkelijke tucht	10
4. Kerkelijke tucht bij het uiteenvallen van een huwelijk.....	12
4.1. Wat is kerkelijke tucht	12
4.2. Wat de kerkelijke tucht beoogt.....	13
4.3. Waarom is er tucht	13
4.4. Waaruit bestaan tuchtmaatregelen	14
4.5. Onderzoek echtscheidingssituatie	14
4.6. Wanneer passen wij de kerkelijke tucht toe?	19
4.7. Censuur, een ernstvolle zaak	21
4.8. Afhouding van het Heilig Avondmaal	22

1. Inleiding

Deze handreiking beschrijft enige facetten van het pastoraat en de tucht rondom echtscheiding. Ze is mede voortgekomen uit vragen die gesteld zijn op of na de ambtsdragersbijeenkomsten. Deze ambtsdragersbijeenkomsten zijn gehouden in 2009 en 2010. Het door de Generale Synode aanvaarde rapport “De heilige huwelijke staat” is tijdens deze bijeenkomsten toegelicht. Deze handreiking gaat in op de uitvoering van de kerkelijke tucht wanneer een huwelijk (dreigt) uiteen te vallen. Het wil vooral voor de praktijk van het ambtelijk werk een kader aanreiken waarbinnen de tucht kan functioneren. Het is niet de bedoeling een sluitende procedure te beschrijven. Dit is trouwens ook niet mogelijk, want het uitoefenen van het pastoraat en daarbinnen het toepassen van de tucht is altijd “maatwerk”.

De kerkelijke bemoeienis met een gebroken huwelijk begint meestal niet met de echtscheiding. Veelal is er een korter of langer traject van huwelijksproblemen aan vooraf gegaan. In veel gevallen zijn deze huwelijksmoeiten reeds bekend. Helaas wordt veelal een kerkenraad erbij geroepen wanneer de huwelijksontwrichting allang gaande is.

De reikwijdte van deze handreiking is dan ook breder dan alleen het moment van echtscheiding. Het traject ervoor verdient eveneens onze aandacht.

Het huwelijk: een instelling van God

Het huwelijk is een instelling die God behaagt, zegt ons huwelijksformulier. Daarom dient het huwelijk als instelling van God in ere gehouden te worden. Alles wat deze instelling aantast moet zoveel als mogelijk is worden geweerd.

Echtscheiding: een ergerlijke zonde

Er zijn zonden die openbare ergernis geven. Dit behoeft enige toelichting. Ergernis mag hier niet verward worden met irritatie. Het woord ergernis in dit verband duidt erop dat een zonde een “struikelblok” vormt voor anderen. Als er sprake is van ergernis,

betekent dit dat ook anderen in de gemeente het aantrekkelijk kunnen vinden om het voortdurende kwade te gaan navolgen. De echtscheiding van leden in de kerkelijke gemeente kan een voorbeeldfunctie gaan vervullen en dan wel in de negatieve zin van het woord. In die zin is een onbijbelse echtscheiding een ergelijke zonde. Ook daarom moet deze zonde zoveel mogelijk uit het midden van de christelijke gemeente geweerd worden. Er zal alles aan gedaan moeten worden om het huwelijk als goddelijke instelling in stand te houden.

2. Pastoraat en hulpverlening

In deze handreiking spreken wij meestal over de ambtsdrager in enkelvoud. Nu reeds willen wij opmerken dat wij er vanuit gaan dat de ambtelijke zorg aan echtparen in grote huwelijksnood die leidt tot een (dreigende) echtscheiding door tenminste twee ambtsdragers wordt verricht.

Als een ambtsdrager kennis krijgt van huwelijksproblemen is er meestal al veel aan voorafgegaan voordat pastorale hulp wordt ingeroepen. Men hangt de vuile was niet graag buiten. Bovendien is er dikwijls nog de hoop dat het wel weer beter zal gaan. Als er sprake is van overspel hoopt de man of vrouw die dit overkomt, dikwijls nog dat het niet waar is. Onleefbare situaties worden vaak onder de dekmantel gehouden. De gedachte dat het in elk huwelijk wel eens wat is, doet man en vrouw soms jaren doorleven, misschien beter gezegd: doormodderen, zonder dat men probeert met hulp van buiten in de situatie verandering te brengen. De relatie kan al zolang onder spanning staan, dat, als het tot een uitbarsting komt en hulp wordt ingeroepen nauwelijks nog herstel mogelijk is, menselijk gezien.

Wanneer ambtelijke hulp bij huwelijksproblemen wordt ingeroepen is het van meet af aan van belang een aantal zaken goed in het oog te houden:

- a. De ambtsdrager is geen psychiater, psycholoog, psychotherapeut, maatschappelijke werker of welke beroepsnaam de hulpverlener ook mag hebben. De hulpverlener heeft als expliciete taak het uitzetten van een therapiebeleid. Een man en vrouw worden begeleid bij het aanpakken en oplossen van huwelijksmoeilijkheden of het nemen van een beslissing rond het wel of niet voortzetten van hun huwelijk. In een therapie wordt ruimte en gelegenheid geschapen om aan deze problemen te werken. De professionele hulpverlener schenkt in het bijzonder aandacht aan de vraag hoe processen tussen man en vrouw

zich afspelen, wat daarin steeds weer misgaat en hoe je dan wel de dingen aan elkaar duidelijk moet maken.

De ambtsdrager daarentegen moet in de gesprekken duidelijk maken wat de Bijbel zegt over het huwelijk en hoe een man zich ten opzichte van zijn vrouw en de vrouw ten opzichte van haar man heeft te gedragen op grond van Gods Woord. Daarbij behoeft hij zich niet te beperken tot algemeenheden. De ambtsdrager mag en moet wijzen op de heiligheid en onverbreekbaarheid van het huwelijk als een inzet van God en de echtgenoten met de staf van het Woord trachten te overtuigen van het verkeerde van hun handelwijze of dat van één van hen.

- b. De rol van de ambtsdrager moet duidelijk zijn. Maar al te veel wordt hij beschouwd als een hulpverlener, die je overal voor kunt inschakelen, zelfs als het gaat over allerlei praktische zaken, zoals huisvesting of de hoogte van de alimentatie. De echtelieden die hulp vragen moeten weten wat zij van de ambtsdrager kunnen verwachten en waar zijn grenzen liggen. Duidelijkheid op dit punt kan in het verdere traject veel misverstanden voorkomen. De ambtsdrager moet niet de problemen zelf behandelen. Dit is het werk van de hulpverlener. Wel is het zijn taak om Gods Woord te laten spreken in de ontstane moeilijkheden.

Wanneer een ambtsdrager zich laat verleiden om zich te diep met de inhoudelijke problemen te bemoeien, staat zijn onafhankelijkheid als ambtsdrager op voorhand al ter discussie als het tot feitelijke tuchtmaatregelen moet komen. Hier komt een spanningsveld naar voren waar elders in deze handreiking nader op wordt ingegaan.

Een kerkenraad kan zeker het gemeentelid van advies dienen wanneer de ene partij toch een echtscheiding doorzet en de andere partij deze echtscheiding niet wil omdat deze op onbijbelse gronden plaatsvindt. Aan de advocaat en procureur kan een tekst worden aangeleverd waarin aan de advocaat en procureur gevraagd wordt deze clausule in het

verweerschrift op te nemen met het verzoek aan de rechtbank deze clause eveneens in het vonnis op te nemen.

Het gaat om de clause met de volgende tekst:

“Alhoewel niet ontkend kan worden dat er op grond van diverse oorzaken sprake is van duurzame ontwijking van het huwelijk betreft de gedaagde dat zijn/haar echtgeno(o)t(e) de echtscheiding verzoekt. Gedaagde koestert principiële levensbeschouwelijke bezwaren ontleend aan de Bijbel als Woord van God tegen de gevraagde echtscheiding.

Partijen zijn belijdend lid van de Gereformeerde Gemeente te

Het huwelijk van partijen is ook kerkelijk bevestigd. Een bijbelse echtscheidingsgrond is alleen overspel. Die grond is in het onderhavige geval niet aanwezig, dan wel niet bewezen. Ook in geval van overspel is er geen noodzaak om te scheiden. Daarom kan en mag de huwelijksband niet verbroken worden. Gedaagde verzet zich dan ook tegen de gevraagde echtscheiding (indien van toepassing) met het oog op de belangen van de kinderen”.

3. Pastoraat en kerkelijke tucht

Nu wordt dikwijls onderscheid gemaakt tussen pastoraat en kerkelijke tucht. Het pastoraat functioneert dan in huwelijkszaken en is er op gericht gehuwden te begeleiden in het huwelijk en bij huwelijksproblemen. En als de gehuwden in samenspraak met de ambtelijke begeleiding niet in staat zijn om de problemen op te lossen en het huwelijk ontspoord dan komt de kerkelijke tucht.

Deze onderscheiding tussen pastoraat en toepassing van de kerkelijke tucht is echter alleen zinvol als wordt bedacht dat de toepassing van de kerkelijke tucht ook een vorm van pastoraat is. Want kerkelijke tucht moet immers gericht zijn op de eer van God, het welzijn van de gemeente en het behoud van de zondaar. Daarom maken wij onderscheid tussen preventie (toerusting vóór het huwelijk) en repressie (optreden daar waar huwelijken dreigen te ontsporen en het omgaan met de gevolgen daarvan).

In deze handreiking gaat het om de repressie en dan nog voor zover deze het kerkrechtelijk handelen betreft. Wij tekenen daar direct bij aan, dat kerkrechtelijk handelen niet alléén bestaat in het toepassen van kerkelijke censuur. De kerkelijke tucht zal vooral moeten bestaan in het vermanen op grond van Gods Woord, het onderwijzen in Gods Woord, het wijzen op het oordeel Gods bij het afwijken van Gods Woord, maar ook op de mogelijkheid van vergeving in het bloed van Christus.

De uitoefening van de tucht begint vanaf de kansel: de verkondiging van het Woord van God.

En wie in Gods wegen gaat - zie Spreuken 15 vers 10 - en Gods geboden onderhoudt, mag in deze weg Gods zegen verwachten die Hij in Zijn Woord toezegt.

De Dordtse Leerregels belijden in Hoofdstuk 3 en 4, par. 17:

... “Daarom dan, gelijk de Apostelen en de Leraars, die hen zijn gevolgd, van deze genade Gods het volk Godzaliglijk hebben

onderricht, Hem ter eer, en tot nederdrukking van allen hoogmoed des mensen, en ondertussen nochtans niet hebben nagelaten, hen door heilige vermaningen des Evangelies te houden onder de oefening des Woords, der Sacramenten en kerkelijke tucht; alzo moet het ook nu ver van daar zijn, dat diegenen die anderen in de gemeente leren, of dit geleerd worden, zich zouden vermeten God te verzoeken door het scheiden dier dingen, die God naar Zijn welbehagen heeft gewild dat te zamen gevoegd zou blijven.

Want door de vermaningen wordt de genade meegedeeld; en hoe vaardiger wij ons ambt doen, des te heerlijker vertoont zich ook de weldaad Gods, die in ons werkt, en Zijn werk gaat dan allerbest voort.”

4. Kerkelijke tucht bij het uiteenvallen van een huwelijk

4.1. Wat is kerkelijke tucht

Enkele uitgangspunten

De kerkelijke tucht in het gereformeerd belijden is een opdracht van de gehele gemeente. Deze kerkelijke tucht is bedoeld om de leer en het leven in de Kerk van Christus zuiver te houden. In onze aardse bedeling heeft de Kerk steeds te maken met de zonden die ons aankleven. Daartoe is de goede uitoefening van de tucht heilzaam voor Gods Kerk.

De tucht is geen straf. Als wij de tucht in een strafrechtelijk denkpatroon plaatsen, gaan wij scheef. In het strafrecht heeft het gevolg van een verkeerde daad een vergeldend karakter. De tuchtuitoefening heeft op grond van Gods Woord en uitgewerkt in de Dordtse Kerkenorde een medisch karakter. Het is christelijke heelkunde die genezend wil werken. Het oogmerk is het behoud van de zondaar in eeuwigheidslicht.

Daarom bestaat er geen kerkelijke tucht zonder pastoraat. Het maken van deze scheiding is een oneigenlijke gedachte. Dat dit in de praktijk niet altijd gemakkelijk is, komt later nog aan de orde.

Tucht, een negatieve klank

Het woord tucht heeft bovendien in ons taalgebruik een negatieve klank gekregen. Het kan gedachten oproepen aan allerlei tuchtcolleges die een bepaalde vorm van straf kunnen uitspreken of opleggen. Echter als wij spreken over kerkelijke tucht en dan in het bijzonder toegespitst op huwelijksproblematiek, echtscheiding, scheiding van tafel en bed, hertrouwen na echtscheiding, moeten wij de gedachte aan een in onze maatschappij functionerend tuchtcollege loslaten. Kerkelijke tucht is in aard en wezen nadrukkelijk anders dan de bovenbedoelde tucht in het maatschappelijke leven.

Zoals eerder opgemerkt begint de kerkelijke tucht met het Woord. Zonde en genade. Wet en evangelie. Dit is onder meer een reden dat iedere zondagmorgen ons de “tucht” van de heilige wet als een spiegel wordt voorgehouden.

Gegrond op en verbonden aan het Woord is de ambtelijke bearbeiding van de gemeente: het pastoraat. De herderlijke zorg. Zorg die heenwijst naar de Herder en naar Zijn Woord.

4.2. Wat de kerkelijke tucht beoogt

a. Een grens trekken

Tucht is vanuit het Woord Gods duidelijke grenzen trekken tussen goed en kwaad. In alle duidelijkheid en liefde de Schrift nasprekend.

b. Opvoeden of leiden

Wanneer iemand de grens van Gods Woord dreigt te passeren is het de Schriftuurlijke taak om iemand de hand toe te steken. In de betekenis van: ga niet verder; blij voor de grens staan en kom terug. Soms is het zo dat die uitgestoken hand iemand beetpakt en terugtrekt binnen de grens. Dit met het oog op zijn of haar behoud.

c. Het reddingskoord aanbrengen

Bij deze vorm van de tucht wordt een daad door de kerk gesteld. Iemand moet voelen dat hij de grens overgaat. Hoe meer als het ware aan dit koord getrokken wordt, hoe verder van de grens in het Woord af, hoe meer knellend dit koord wordt gevoeld. Het doel van het aanbrengen van dit koord is niet de pijn die daardoor gevoeld wordt, maar juist om iemand weer terug te trekken binnen de grens van Gods heilzame geboden.

4.3. Waarom is er tucht?

Samengevat is het doel van de tucht:

- Het voorkomen van lastering van de Naam des Heeren;
- Het bewaren van de heiligheid van de gemeente;
- Het terechtbrengen, het winnen van de zondaar.

4.4. Waaruit bestaan tuchtmaatregelen?

- a. de onderlinge vermaning: door een gemeentelid of gemeenteleden, die handelen naar Matth. 18;
- b. bij volharding in de zonden: met (één of twee) getuigen uit de gemeente naar de zondaar gaan;
- c. blijft het berouw uit en wordt de zonde niet nagelaten: dan dit melden aan de kerkenraad.

Dit is de weg die de kerkorde, Gods Woord nasprekend, ons voorschrijft. In de praktijk zal bij echtbreuk deze weg niet zo veel gevolgd worden. Immers meestal komt echtbreuk openbaar omdat de echtelieden uit elkaar gaan en het daardoor geen verborgen zaak meer is.

Overigens ligt hier wel een belangrijk punt voor het gemeentelieven. Wanneer de overtuiging sterk zou leven dat echtbreuk zonde (= de dood) is tegen God en Zijn heilzame geboden, zou ook de aandacht en het belang van het tegengaan van deze zonde sterker zijn dan nu. Nu hoort men nogal eens in de gemeente, in families, maar soms ook binnen kerkenraden (of men hoort niets en het wordt gedacht!): “Ja, wat moeten wij er van zeggen, steeds ruzie, onenigheid of spanning is ook geen leven; scheiding is wel niet goed, maar laat ze dan toch maar uit elkaar gaan, want zo is het ook geen leven. En wij weten ook niet welke oplossing wij moeten bieden”.

Met andere woorden: er is in z'n algemeenheid binnen onze gemeenten (en daarbuiten) geen sterke overtuiging om deze zonde in de gemeente waar mogelijk tegen te gaan en de zondaren te beschermen of te weerhouden van hun daad. Het onderlinge pastoraat van gemeenteleden schiet hier veelal ernstig tekort als het gaat om het volgen van de Bijbelse lijn.

4.5. Onderzoek echtscheidingsituatie

De kerkenraad moet onderzoek doen naar de feiten en omstandigheden van de (dreigende) echtscheiding. Dit met als

doel een zo nauwkeurig mogelijk beeld te vormen van de feitelijke toedracht tot de echtscheiding. Dit onderzoek is nodig om te komen tot een juist en gefundeerd oordeel van de situatie in het licht van de Heilige Schrift. Met andere woorden: is de echtscheiding bijbels toegestaan.

Dit is veelal een lastig en moeilijk onderzoek. Altijd is het nodig dat wij Gods aangezicht zoeken als wij ambtelijk werk gaan verrichten, maar ook hier mogen wij in het bijzonder wel vragen om Gods licht en leiding voor het onderzoek dat in opdracht van de kerkenraad moet worden verricht.

De ambtsdrager moet de betreffende gemeenteleden vragen stellen die men normaliter niet gewend is in een ambtelijk contact aan de orde te stellen. Bijvoorbeeld over hoe een overspelsituatie tot stand is gekomen.

Daarbij is het nodig om de feiten die naar voren komen vast te leggen op papier. Trouwens de zorgvuldigheid van het onderzoek vereist dit ook. De ambtsdragers die het onderzoek verrichten dienen te beseffen dat het om feiten moet gaan.

“In goede orde” geeft algemene procedureregels die van toepassing zijn naar het onderzoek over het al dan niet toepassen van de kerkelijke tucht. We noemen de belangrijkste:

a. Het onderzoek moet zorgvuldig zijn

Het gaat hierbij om een onpartijdig onderzoek naar de feitelijke omstandigheden. Geruchten en dergelijke moeten hier buiten blijven.

Het moet een onderzoek zijn zoals het behoort. Dat wil zeggen het moet een bepaalde kwaliteit, gedegenheid hebben, waarin verifieerbare feiten en gebeurtenissen aantoonbaar naar voren komen.

We voelen wel aan dat dit geen eenvoudige vereisten zijn wanneer het gaat om een situatie waarbij geen derde aanwezig geweest is. Men ontkomt er dan ook niet aan om veelal af te gaan op betrouwbare getuigenissen van de betrokkenen.

Wanneer het om een (dreigende) scheiding gaat waar uitsluitend van emotionele problematiek sprake is, is dit al helemaal moeilijk, omdat het bij de echtelieden vastloopt op de *beleving* en de *interpretatie* van bepaalde feiten, handelingen of gedragingen.

b. Er moet hoor en wederhoor worden toegepast

Dit kan zowel mondeling als schriftelijk gebeuren. De echtelieden moeten daarbij de gelegenheid krijgen om op elkaars verhaal te reageren.

Soms kan het raadzaam zijn om ook - met toestemming van de betrokkene - een hulpverlener, een arts of een instantie of de advocaat en procureur te horen over de situatie, wanneer betrokkene zelf niet in staat is om emotionele, psychische of fysieke redenen zijn zaak te behartigen.

Bij de informatievergaring doet zich voor de ambtsdrager een lastige situatie voor. In het steunende pastorale contact in de beginfase vergaart de ambtsdrager in het gesprek bewust of onbewust allerlei informatie, die hem een zo compleet mogelijk beeld geeft hoe en waarom de moeilijkheden binnen het huwelijk er zijn. Bijvoorbeeld: het gedrag van de man over de bejegening van zijn vrouw of kinderen; het er al dan niet zijn voor zijn vrouw, de seksuele omgang van de man met zijn vrouw. Ditzelfde geldt ook voor de vrouw ten opzichte van haar man. Zo'n steunend contact kan de valkuil in zich hebben om met de ene partij meer mee te gaan of meer gevoel te tonen, dan ten opzichte van de andere partij. Het is van groot belang dat een ambtsdrager zich deze valkuil bewust is. Er moet een goed evenwicht gezocht tussen het dicht bij het gemeentelid staan en toch voldoende afstand te bewaren. In de hulpverleningswereld is dit verschijnsel uiteraard ook bekend. Men spreekt daar over het spanningsveld tussen nabijheid en distantie.

Bij het verzamelen van deze informatie krijgt de onderzoekende ambtsdrager een bepaalde indruk van het echtpaar. Hij heeft deze informatie nodig om het echtpaar te kunnen adviseren of steunen of corrigeren, net naar gelang nodig is in de betreffende situatie.

Deze indruk die de ambtsdragers tijdens de start van dit ambtelijke contact opdoen, nemen zij in de herinnering mee, vertrouwen deze aan het papier toe en in de rapportage aan de kerkenraad zal deze indruk terugkomen.

Wanneer deze indruk afwijkt van hetgeen de man respectievelijk de vrouw zegt, is het voor de zorgvuldigheid een goede zaak deze gegevens bij de man respectievelijk de vrouw te checken of zij deze feiten als juist herkent en erkent. Uiteraard kan dit alleen wanneer beide partijen nog toegankelijk zijn om aan een onderzoek mee te werken. In de praktijk is dit veelal niet eenvoudig.

Later in het proces wanneer de inspanningen van het echtpaar binnen de pastorale begeleiding en/of in de hulpverlening geen gewenst resultaat hebben gegeven, komt men in een fase waarin de kerkenraad een standpunt moet innemen ten opzichte van het gestrande huwelijk, wanneer de betrokkenen voornemens zijn echtscheiding aan te vragen of dit al gedaan hebben.

Dan kan de informatie die is verzameld tijdens de periode van de ambtelijke contacten en de indruk die opgedaan is in de afweging van de tuchttuitoefening meegewogen worden.

Daarom is het een goede zaak reeds bij het begin van het ambtelijke contact aan te geven aan het echtpaar dat zorgvuldig met de verkregen informatie omgegaan zal worden, maar dat deze informatie op een bepaald moment in de toekomst mogelijk met de kerkenraad gedeeld moet worden.

Immers geconstateerde feiten zullen wel op de kerkenraad gemeld moeten worden en dit behoort het echtpaar c.q. de man of de vrouw wel te weten.

Het kan zijn dat de man of de vrouw dingen vertelt die zij geheim wil houden voor de ander. Voor het kerkenraadslid komt dan de afweging of hij deze informatie wel of niet wil horen. Dit zal de ambtsdrager vooraf moeten bespreken met de man of vrouw die hem dit in vertrouwen wil meedelen. De ambtsdrager moet zich er voor hoeden om zichzelf door een dergelijke belofte klem te

zetten. Hij moet geen “blanco cheque” afgeven, maar duidelijk aangeven dat hij voordat hij de informatie krijgt, niet vooraf kan beloven om dit niet in de afwegingen te betrekken. Daarom is het in zo’n situatie het beste om te zeggen dat hij *vooraf* niet iets kan beloven. Zo’n belofte kan hij alleen achteraf, dus na het gesprek, doen.

Is het feitelijke relevante informatie die voor de uitoefening van de tucht van belang is, dan zal de ambtsdrager dit niet voor zichzelf kunnen houden. Hij zal deze informatie nu of later toch met anderen moeten delen. Het kan ook informatie zijn die strikt vertrouwelijk moet blijven en hij wellicht moet “meenemen in zijn graf”.

Het is noodzakelijk, omdat het een tuchtzaak is of kan worden, dat dit onderzoek altijd door tenminste twee ambtsbroeders plaatsvindt. Het kan een goede aanpak zijn dat de ene ambtsdrager vooral het gesprek voert en de andere ambtsdrager de aantekeningen maakt en zonodig verhelderingsvragen stelt over hetgeen gezegd is of juist niet gezegd is. Indien het mogelijk is, vooral in kleine kerkenraden kan dit soms moeilijk zijn, is het gewenst dat het onderzoek plaatsvindt door een predikant en ouderling (een predikant is immers ook een ouderling met speciale opdracht) of twee ouderlingen. Is dit niet mogelijk, bijvoorbeeld door familie- of vriendschapsbanden, dan zou het ook een diaken kunnen zijn die dan als hulpouderling fungeert.

Van belang is dan wel, dat het niet de diaken is die ook de eventuele diaconale ondersteuning uitvoert. Anders kunnen de tuchtuitoefening enerzijds en diaconale ondersteuning anderzijds teveel door elkaar lopen, hetgeen ongewenst is.

Beoordeling door de kerkenraad

Wanneer de ambtsbroeders het onderzoek afgerond hebben, komt de uitkomst van het onderzoek op de kerkenraadstafel. In de meeste gevallen zal het zo gaan dat de broeders die het onderzoek gedaan hebben de feiten op een rij gezet hebben en deze hebben getoetst aan Gods Woord. Het verslag van de bevindingen zal mondeling of schriftelijk worden uitgebracht.

Rapport en advies

Naast het verslag is het een goede zaak dat de broeders die het onderzoek gedaan hebben ook een advies uitbrengen aan de kerkenraad hoe verder te handelen.

Het kan echter zijn dat de ambtsdragers in twijfel zijn welke weg het beste gevolgd moet en kan en dan is het aan de kerkenraad om hierover te beraadslagen en een beslissing te nemen.

Steeds dient het behoud van de zondaar in het oog gehouden te worden. Uiteraard is het verstandig als het om een vacante gemeente gaat de consulent hierin te raadplegen.

In tuchtzaken is het een goede regel: “beter langzaam, dan te snel”. Immers ook een kerkenraad kan onder de indruk komen van wat zich heeft afgespeeld in een huwelijksrelatie en dan op emotionele gronden voor de ene of de andere partij kiezen. Dit is onwenselijk. Beter is het, het verhaal nog eens te laten bezinken en op een volgende vergadering verder te gaan met de behandeling.

Informeel wel de betrokkenen dat het tijd kost om tot een oordeel te komen. En laat de betrokkene de uitkomst van de beraadslaging op de kerkenraad weten, ook als u nog niet tot een definitieve beslissing heeft kunnen komen, maar meer tijd nodig hebt om tot een beslissing te komen. De betrokkenen zijn dan in ieder geval geïnformeerd.

4.6. Wanneer passen wij de kerkelijke tucht toe?

Eerder in deze handreiking is gezegd: de tucht begint met de verkondiging van Gods Woord aan de gemeente. Dit laatste, de gemeente, is belangrijk, want de tucht strekt zich uit over alle belijdende leden van de gemeente. Doopleden zijn nog begrepen in de ouders. Op hen die geen belijdend lid zijn van de gemeente kan in deze vorm de tucht niet worden toegepast.

Echter als het meerderjarige, volwassenen doopleden zijn, kan met hen wel in dezelfde geest en op dezelfde wijze gehandeld worden als bij de belijdende leden. In ieder geval moeten de ouders hiervan ook weten.

Om tot een goed beeld te komen voor de toepassing van de tucht zouden wij onderstaande fasen kunnen onderscheiden in de tuchtuitoefening.

Eerste fase “Grenspalen”

In deze eerste fase klinkt Gods Woord en Wet in verkondiging en in het pastoraat.

Deze fase geldt voor alle gemeenteleden. Evenals het verbond ons afzondert van de wereld, met de Heilige Doop als verbondsteken, is de tucht een goddelijke bescherming voor Zijn gemeente die alleen zal wonen. Iedere zondagmorgen wordt de gemeente gesteld voor de Heilige Wet van God en de prediking van Gods Woord (Oude en Nieuwe Testament). Zoals eerder opgemerkt, tucht begint bij de verkondiging van Gods Woord. Op dit Woord van God kan de gemeente aangesproken worden. Opnieuw verwijzen naar de Dordtse Leerregels, hoofdstuk 3 en 4, artikel 17 voor uitoefening van de tucht als genademiddel. Ook wijzen wij op Zondag 31 van de Heidelbergse Catechismus.

Tweede fase “Apart genomen”

Dit is de stille censuur en de extra pastorale aandacht.

Wanneer de kerkenraad na gedaan onderzoek tot de conclusie komt dat er gehandeld wordt of dreigt te worden in strijd met Gods Woord kan de tucht worden toegepast in de vorm van de stille censuur. Andere woorden voor deze vorm van tucht zijn: kerkelijke vermaning of kleine ban.

Wat houdt de stille censuur in? Bij de stille censuur wordt iemand medegedeeld dat vastgesteld is dat hij of zij een zondige weg gaat en dat hij (opnieuw) wordt afgemaand deze weg te verlaten en om de weg naar Gods Woord en heilzame geboden weer te volgen. Zijn er uit de pastorale gesprekken in de eerste fase geen tekenen zichtbaar dat het gemeentelid deze zondige weg wil verlaten, dan wordt hij of zij nu als het ware apart genomen. Het gemeentelid wordt kerkelijke rechten ontnomen te weten: geen deelname aan de sacramenten (Heilig Avondmaal en Heilige Doop) en voor de mansleden: het niet kunnen deelnemen

aan verkiezingen voor bijvoorbeeld ambtsdragers of als ambtsdrager gekozen kunnen worden.

Tijdens deze “afzonderingsperiode” worden de pastorale gesprekken zo mogelijk geïntensiveerd. Dit alles met het doel om het gemeentelid te laten terugkeren van zijn of haar zondige weg.

Derde fase “Gebonden aan het reddingskoord”

De kerkelijke ban.

Deze vorm van censuur, ook wel de kerkelijke ban genoemd verloopt in trappen. Zo spreekt de DKO er over. Bij deze censuur volgt een afsnijding in drie trappen.

Het toepassen van deze tuchtmaatregel komt in de praktijk van het kerkelijk leven nauwelijks meer voor. Veelal heeft de zondaar wanneer hij of zij niet terugkeert van zijn zondige weg, het besluit genomen om het bewijs van lidmaatschap op te vragen en naar een andere gemeente te vertrekken of zich in het geheel niet meer aan te sluiten bij een kerkverband. Niettemin is deze tuchtmaatregel ook een instrument om het in openbare zonden levende gemeentelid te laten wederkeren van zijn zondige weg. Het is de reddingsgordel die om het lichaam is gebonden.

“In goede orde” beschrijft deze tuchtprocedure nauwkeurig. Daarom laten wij deze tuchtprocedure in deze handreiking verder onbesproken.

4.7. Censuur, een ernstvolle zaak

Het besef is wellicht niet altijd levend onder ons, dat de censuur niet voorbij is als iemand naar een andere gemeente vertrekt.

Ds. J. van Haaren merkt daarover in zijn verklaring van de Heidelbergse Catechismus het volgende op:

“Nee, het helpt niet of u al bedankt als lid. Dat gebeurt ook wel. Als men zulken komt vermanen, zeggen ze: Ik bedank als lid. Dat kunt u doen, maar u staat dan toch gelijktijdig onder eerste trap van censuur. Dan snijdt u uzelf af. En dan kunt u desnoods naar een andere kerkverband gaan en daar lid worden, maar u draagt die censuur heel uw leven mee. Want u gaat als een gecensureerd lid heen. En als die censuur dan bediend is op een verantwoorde, schriftuurlijke, liefdevolle wijze, dan geldt ook u

het woord: dan kunt u beter op het schavot sterven dan als gecensureerde sterven. Ook al hebt u dan bedankt als lid van de kerk. U komt nooit onder de censuur uit.

Ziet, geliefden, hoe voorzichtig de sleutelen gebruikt moeten worden. Wat een ontzaglijk verantwoordelijk werk voor de sleuteldragers. Wat moet dat alles toch geschieden in biddend opzien tot de Heere met de grootste voorzichtigheid en altijd nog weer in de hoop dat de zondaar zijn zonden zal belijden en zal wederkeren op de rechte weg". (uitgave 1996, blz. 439/440)

4.8. Afhouding van het Heilig Avondmaal

Dit is geen tuchtmaatregel maar een maatregel van orde, die voortvloeit uit de opdracht om voor de heiligheid van de Naam des Heeren en de verbondsdis te waken.

In sommige gevallen is het nodig dat de kerkenraad tot een voorlopige maatregel, namelijk de eenvoudige afhouding van het Heilig Avondmaal besluit. Deze maatregel biedt de kerkenraad de mogelijkheid in alle rust een grondig onderzoek in te stellen.

Wanneer is deze afhouding nodig? In ieder geval wanneer het gemeenteleden betreft waarvan bekend is dat zij deelnemen aan het Heilig Avondmaal en dat de (dreigende) echtscheiding of het al uit elkaar zijn zonder dat er al een rechtelijke uitspraak is.

Ook verdient het aanbeveling deze maatregel toe te passen op gemeenteleden bij wie van een (dreigende) echtscheiding sprake is en die mogelijk zouden kunnen deelnemen. Sommigen ervaren soms zoveel steun van anderen en hierin mogen ze de Hand van de Heere opmerken hetgeen hen in die gemoedsgestalte zou kunnen doen besluiten aan te gaan.

Het doel van deze maatregel is te waken voor heiligheid van de Naam des Heeren bij de verbondsdis, zodat er geen openbare ergernis gegeven wordt. Evenmin dat de toorn Gods daardoor over de gemeente komt.

Bijlage

Op blz. 86 in de “Heilige huwelijke staat”, een bijbelse visie op trouwen en scheiden, wordt de scheiding van tafel en bed genoemd. In deze bijlage wordt hier nader op ingegaan.

Scheiding van tafel en bed

Een gesloten huwelijk kan volgens Gods Woord in beginsel niet ontbonden worden. Echtscheiding is in Gods Woord alleen toegestaan wanneer het huwelijk door de zonde van overspel gebroken is.

Echter als het samenwonen van man en vrouw onmogelijk lijkt te zijn, komt de vraag aan de orde: hoe dan verder? Verzoening is op korte termijn evenmin mogelijk.

We beginnen met een illustratie uit de praktijk:

Daan vertelt:

“De stoelen vlogen door de kamer. Vader beukte er op los. Zijn drift was niet te remmen. Mamma gilde; Daan en Anna keken angstig vanuit een hoek van de kamer toe. Ze wisten het al pappa had weer uit die fles gedronken. ’t Was net water wat er in zat. Maar dat was het niet. Hij werd er dronken van. En als hij dronken was, dan was er ook vaak ruzie tussen pappa en mamma. En dit gebeurt de laatste tijd erg veel. Je moest dan echt uit de buurt blijven, want anders zou je iets tegen je hoofd kunnen krijgen.

Maar als pappa niet meer dronken is, is hij erg lief voor ons. Maar niet tegen mamma. Dan kijkt hij meestal boos en zegt niets. Ook mamma is dan boos en ze zeggen niets tegen elkaar. En als ze op de slaapkamer zijn horen wij ze soms schelden tegen elkaar. Dat is echt eng, joh.

Een paar keer is de politie langs geweest; één keer met een echte politieauto met zwaailichten en een sirene. Daarna nog wel

eens, maar dan niet in een uniform. En er is een mevrouw geweest. Die ging met pappa en mamma praten. En ook met ons. Maar ik heb niks gezegd en Anna ook niet. Nu wonen mamma en wij in een ander huis...”

Een maand later.

...Dus u kiest voor een scheiding van tafel en bed. Ja, zegt moeder Joke, het gaat echt niet meer. Zolang die drankfles in huis blijft durf ik niet meer bij hem te blijven; voor mezelf niet maar ook voor de kinderen. Maar echtscheiding wil ik niet. Dat verbiedt Gods Woord...

Een scheiding is nooit een normale zaak

Een scheiding in een huwelijk is nooit een normale zaak. Met dit doel trouwen wij immers niet. De echtscheiding, zonder dat er sprake is van hoerij of overspel, is door de Heere in Zijn Woord verboden. Toch kunnen zich situaties voordoen waarin de macht van de zonde zo groot is, dat het bij elkaar wonen onder één dak niet meer verantwoord en mogelijk is. “De Heilige huwelijke staat” noemt ook het huiselijke geweld, zoals hiervoor ter illustratie beschreven is. Het moet een levensbedreigende situatie zijn. Het uit elkaar gaan kan van de echtelieden (met de kinderen) dan zelfs tijdelijk geboden zijn, hoe verdrietig dit ook is. Als er meer nodig is dan een afkoelingsperiode, dan is een scheiding van tafel en bed een wettelijke mogelijkheid. We moeten ons echter wel realiseren dat de scheiding van tafel en bed een behoorlijk definitief karakter heeft.

Wat vraagt Gods Woord?

In 1 Kor. 7 vers 5 staat: “*Onttrekt u elkander niet, tenzij met [beider] toestemming voor een tijd, opdat gij u tot vasten en bidden moogt verledigen; en komt wederom bijeen, opdat u de Satan niet verzoeke, omdat gij u niet kunt onthouden*”. In het denken over een scheiding van tafel en bed beroept men zich wel eens op dit Schriftgedeelte. Echter een scheiding van tafel en bed is iets geheel anders. Het heeft ook een ander doel dan het Schriftwoord uit 1 Kor. 7 vers 5.

Zoals opgemerkt kan er een situatie ontstaan dat het samenwonen als man en vrouw (en kinderen) niet meer verantwoord en mogelijk is. Als men om een pastoraal advies vraagt waar een tijdelijk uiteen gaan ter sprake komt, ga dan eerst na wat het doel is van dit tijdelijk uit elkaar gaan. Immers het tijdelijk uit elkaar gaan is niet altijd de juiste aanpak om tot het herstel van de relatie te komen. Het kan, soms onbedoeld, de weg van de minste weerstand zijn. Ook uit respect voor het huwelijk als Gods instelling moeten wij in het tijdelijk uiteengaan terughoudend zijn. Het doel moet zondermeer duidelijk zijn: het gesloten huwelijk blijft bestaan en aan het herstel hiervan wordt gewerkt. Als dit laatste het geval is overleg dit als ambtsdrager met de hulpverlener die betrokken is bij de huwelijkszorgen. Of als er geen hulpverlener bij betrokken is, adviseer dan de hulp van een hulpverlener in te roepen.

Pas als er sprake is van een blijvende bedreiging kan de scheiding van tafel en bed overwogen worden. Dat dit niet na één pak slaag is, hoe pijnlijk en ingrijpend dit kan zijn, is duidelijk.

Het niet meer van elkaar houden, 'de verstoktheid van het hart', men wil niet meer, het verslaafd zijn aan (internet)porno zijn op zichzelf genomen geen redenen om tot scheiding van tafel en bed over te gaan, hoewel deze daden wel een geweldige spanning met zich meebrengen.

Voor een ambtsdrager ligt er de taak en opdracht om bij deze moeilijkheden de gemeenteleden te begeleiden, hen bij te staan, Gods Woord te laten spreken en hen te stimuleren om op een constructieve wijze het herstel van de samenwoning binnen het huwelijk te zoeken. De aard en hoeveelheid van de bezoeken hangen af van de omstandigheden. Bij een scheiding van tafel en bed kunnen deze ambtelijke contacten een lange looptijd hebben.

"De heilige huwelijke staat"

In dit rapport is een passage opgenomen over de scheiding van tafel en bed. Wij laten de passage in het geheel volgen.

“Wanneer er sprake is van een levensbedreigende situatie kan een kerkenraad in het uiterste geval berusten in een scheiding van tafel en bed. Deze scheiding van tafel en bed moet door de rechter worden uitgesproken. De echtelieden zijn dan nog gewoon getrouwd. De verplichting tot samenwoning wordt voor de duur van deze scheiding opgeheven. De scheiding van tafel en bed kan het gehele verdere leven van de echtelieden duren. Het gevaar is echter dat na drie jaar een van beide echtelieden echtscheiding kan aanvragen zonder dat de ander het daarmee eens is. Die aanvraag wordt altijd goedgekeurd. Kerkenraden moeten zien te voorkomen dat dit gebeurt. Door middel van pastoraat en professionele hulpverlening moet de periode van de scheiding van tafel en bed niet langer zijn dan nodig om weer te komen tot normale verhoudingen”.

Wat is het verschil tussen echtscheiding en scheiding van tafel en bed?

In de volksmond spreken wij van een *scheiding van tafel en bed*. De wetgever spreekt van echtscheiding van tafel en bed.

“Bij een echtscheiding van tafel en bed wordt de verplichting der echtgenoten tot samenwoning opgeheven”. Deze wetsbepaling kunnen wij lezen in Boek 1, Titel 10, art 168.

De kern hiervan is dat het huwelijk in tact blijft, maar dat de plicht om bij elkaar te wonen wordt opgeheven.

Bij *echtscheiding* wordt het huwelijk door de rechtbank definitief ontbonden. Dit huwelijk bestaat voor de Nederlandse wetgever dan niet meer.

De rechter spreekt de scheiding van tafel en bed uit, wanneer er naar zijn oordeel sprake is van een duurzame ontwrichting van het huwelijk.

Ook bij scheiding van tafel en bed is de echtgenoot verplicht levensonderhoud te verschaffen aan de andere echtgenoot (art. 169, lid 3).

In praktijk komt het er op neer dat de rechter onderzoekt welke financiële mogelijkheden hiervoor zijn. De regeling die dan getroffen wordt is vrijwel gelijk aan de alimentatieregeling bij een

echtscheiding. De goederen en de gelden worden gedeeld als men in gemeenschap van goederen is gehuwd.

De procedure verschilt niet van een echtscheiding waarbij het huwelijk definitief ontbonden wordt. De uitspraak van een scheiding van tafel en bed wordt ingeschreven in het register van de burgerlijke stand.

Bij een scheiding van tafel en bed kan men zo lang als men wil gescheiden blijven leven. Na drie jaar bestaat de mogelijkheid om zonder de toestemming van de ander tot een definitieve echtscheiding over te gaan. De rechter zal dit verzoek altijd toewijzen. De periode van drie jaar kan bekort worden wanneer een van de partijen zich aantoonbaar schuldig maakt aan wangedrag.

Waarom een scheiding van tafel en bed?

Zoals reeds is opgemerkt is een echtscheiding alleen mogelijk - niet verplicht overigens - bij overspel of hoererij. Alleen dan. Dit leidt tot een definitieve scheiding en de opheffing tot bij elkaar wonen als man en vrouw.

Zoals reeds opgemerkt komen er situaties in de praktijk van alle dag voor waarin het niet meer verantwoord is dat man en vrouw (met de kinderen) bij elkaar blijven wonen. Soms moet er zelfs ingegrepen worden willen er geen slachtoffers vallen. In zo'n geval kan een scheiding van tafel en bed overwogen worden.

De voorlichting van de overheid, vermeldt bij Postbus 51 hierover op zijn site het volgende: "*scheiden van tafel en bed kan een oplossing zijn als u bijvoorbeeld van uw geloof niet scheiden mag*". Het is duidelijk dat op de formulering van dit antwoord het nodige valt af te dingen.

Wel is het zo dat scheiding van tafel en bed een vorm van scheiding is die vrijwel uitsluitend in kerkelijke kringen voorkomt. De praktijk leert dat één van de echtelieden die deze stap neemt tegenover de procureur en advocaat echt vol moet houden een scheiding van tafel en bed te willen, omdat sommige advocaten deze vorm van scheiding een minder goede oplossing vinden. Bij

een advocaat uit eigen kring spelen deze vragen gelukkig minder.

Bij een scheiding van tafel en bed blijft het huwelijk wettelijk en principieel bestaan. Daar gaat als het goed is een blijvende signaalfunctie van uit naar de echtelieden zelf en ook naar de omgeving. De weg blijft open voor een terugkeer naar de bedoeling van het huwelijk in Gods Woord.

Een scheiding van tafel en bed is evenwel geen “gemakkelijke” oplossing, maar een ingrijpende maatregel!

Bij grote zorgen binnen het huwelijk staat altijd de opdracht tot verzoening voorop. En als er sprake is van onvermogen, is het de opdracht om te streven naar verbetering en ondersteuning van de huwelijkspraktijk. Soms moeten echtparen (weer) leren communiceren met elkaar, waardoor ze weer kunnen samenwerken als man en vrouw ten bate van het gezin.

Deze weg zal tot het uiterste gegaan moeten worden. In de praktijk blijkt dit veelal een uiterste ingewikkelde zaak te zijn. Daarom is het noodzakelijk bij een situatie waarin het huwelijk vastloopt passende hulpverlening in te schakelen. En de hulpverlening bij huwelijksproblemen in ons land is in ruime mate aanwezig. Het is daarbij belangrijk een hulpverlener in te roepen die oog heeft voor het christelijke karakter van het huwelijk. Wij denken hierbij in het bijzonder aan De Vluchtheuvel.

Duur van een scheiding van tafel en bed

Een scheiding van tafel en bed kan levenslang duren. Echter na drie jaar kan de rechter op verzoek van één van de partijen, zonder dat de andere partij ermee instemt, tot ontbinding van het huwelijk overgaan. Het is daarom voor een ambtsdrager van belang dat hij het echtpaar dat in scheiding van tafel en bed leeft, pastoraal goed blijft volgen. Immers vraagt een van de partijen dit zonder zijn medeweten aan, dan wordt hij ineens geconfronteerd met een scheiding van tafel en bed die in een definitieve scheiding omgezet wordt.

Het kan ook dat het echtpaar weer tot verzoening komt. Dan moet de rechtbank hierover geïnformeerd worden.

Tenslotte

In structureel bedreigende situaties is de scheiding van tafel en bed de mogelijkheid om het samen onder één dak wonen tijdelijk op te heffen. Het is een maatregel die met pijn in het hart genomen moet worden, daarbij hopen op een verbetering van de situatie.

De Heere gedenke allen die in soms grote moeiten verkeren op dit terrein. Hij geve de weg van Gods heilzame geboden te gaan en geve de ambtsdragers getrouwheid in het pastoraal behartigen van deze diepingrijpende moeiten in het leven van medereizigers die aan onze zorgen zijn toebetrouwd.

Bronnen:

- Ds. W. Silfhout, Echtscheiding, Kerkrechtelijke aspecten bij echtscheiding in: Huwelijk en huwelijksontwrichting, in: uitgave DMZ 1998.
- In goede orde, Handleiding en toelichting bij de kerkelijke rechtsgang, 2007.
- Ds. G.J. van Aalst, Artikelenserie in de Saambinder, 2010 over de tucht.
- Burgerlijk Wetboek, Boek 1 Titel 10.